

Sp.

55. Tillaga til þingsályktunar

[53. mál]

um samræmingu og eflingu útflutningsstarfsemi.

Flm.: Lárus Jónsson, Sverrir Hermannsson.

Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að gera úttekt á skipulagi og aðstöðu útflutningsverslunar landsmanna og leita leiða til þess að efla og samræma útflutningsstarfsemi fyrir íslenskar framleiðsluvörur og þjónustu. Um úttekt þessa, samræmingu og eflingu útflutningsstarfsemi skal hafa samráð við þá aðila sem nú annast útflutning og markaðsstarfsemi.

Í þessu sambandi skal áhersla lögð á eftirfarandi:

1. að kanna hvort rétt sé og hagkvæmt að koma á fót samstarfi allra aðila, sem vinna að útflutningsstarfsemi, m. a. í því skyni að stuðla að á skipulegan hátt almennri kynningu á íslenskum vörum og þjónustu erlendis og þjálfun starfsfólks, sem vinna mun að hvers konar útflutningsstarfsemi;
2. að marka enn frekar þá stefnu í skatta- og tollamálum, svo og annarri opinberri fyrirreiðslu, sem auðveldar íslenskum útflytjendum samkeppni á erlendum mörkuðum;
3. að kanna hvort rétt sé og hagkvæmt að samræma eða sameina starf utanríkis- og viðskiptaráðuneytis á sviði útflutningsstarfsemi og efla starf utanríkisþjónustunnar í markaðsmálum.

G r e i n a r g e r ð .

Við Íslendingar erum sem kunnugt er mjög háðir utanríkisviðskiptum. Bæði af þessari ástæðu og eins vegna mikilla sveiflna í verðlagi útflutningsvara er það meira keppikefli fyrir okkur en aðrar þjóðir að vinna jafnan að því tvíþætta marki að auka samkeppnisiðnað okkar svo innflutningur haldist í hófi og efla útflutningsstarfsemi til þess að utanríkisviðskipti okkar verði sem hagstæðust. Reynsla síðustu ára sýnir ábreifanlega nauðsyn þessa.

Flm. þessarar tillögu fluttu á Alþingi 1974—75 tillögu til þingsályktunar, sem fól í sér ábendingar um leiðir að háðum þessum markmiðum. Hún var samþykkt hinn 14. maí 1975 og er svo hljóðandi:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni, í samráði við samtök iðnaðarmanna, iðnrekenda og iðnverkafólks, að kanna leiðir til þess að hvetja almenning, m. a. í ríkisfjölmíðlum, til aukinna kaupa og neyslu vara sem framleiddar eru í landinu, og jafnframt að leita leiða til þess að auka sölu á íslenskum afurðum með því að endurskipuleggja utanríkisþjónustuna, samræma og efla starfsemi þeirra aðila, sem fást við sölu íslenskra afurða erlendis.“

Fyrri hluti framangreindrar þingsályktunar er nú í framkvæmd. Í fjárlögum ársins 1976 er fjárhæð, 2.5 millj. kr., og í frv. til fjárlaga fyrir árið 1977 4 millj. kr., sem ætlað er til þess að standa straum af kostnaðarluta ríkisins vegna kynningar á íslenskum iðnaðarvörum hér innanlands. Iðnaðarráðuneyti, fjárveitingavaldið, samtök iðnaðarins, iðnverkafólk, SÍS og Neytendasamtökin hafa lagst á eitt um að hleypa af stokkunum „íslenskri iðnkynningu“, sem kunnugt er að vakið hefur mikla athygli og vafalaust stuðlað að aukinni þekkingu landsmanna á íslenskum iðnaði, getu hans og möguleikum, svo og síðast en ekki síst auknum kaupum þjóðarinnar á eigin framleiðslu.

Síðari hluta þingsályktunarinnar, þ. e. a. s. þess sem fjallar um endurskipulagningu og eflingu útflutningsstarfsemi, hefur verið minni gaumur gefinn, a. m. k. í framkvæmd, enda ef til vill of almennt orðaður.

Þessi tillaga er flutt til þess að ítreka og leggja enn frekari áherslu á þá brýnu nauðsyn, sem flm. telja að sé á endurskipulagningu og eflingu útflutningsstarfsemi og markaðsöflunar fyrir íslenskar framleiðsluvörur og þjónustu erlendis, og freista þess að Alþingi móti nánari stefnu í þessu máli en með þál. frá 14. maí 1975.

Núverandi skipan útflutningsstarfsemi.

Hér á landi eru fjölmargir aðilar sem annast útflutningsstarfsemi. Ýmsir þessara aðila hafa náð góðum árangri, og er rétt að það komi skýrt fram að með þessari tillöguerð er alls ekki ætlunin að skerða á neinn hátt sjálfstæði þeirra, heldur að auka og efla samstarf þeirra og stjórnvalda á sviði markaðsmála svo sem nánar verður vikið að síðar.

Á stríðsárunum og fyrstu árin eftir stríð var yfirstjórn utanríkisviðskipta einvörðungu í höndum utanríkisráðuneytisins. Síðan hefur meðferð utanríkisviðskipta breyst í stjórnarráðinu á þann veg, að eftir 1953 fluttust þau í æ ríkara mæli til viðskiptaráðuneytisins. Afleiðingin er sú, að sendiráð og starfsmenn utanríkisþjónustunnar erlendis hafa nú tvo yfirboðara, utanríkis- og viðskiptaráðuneytið.

Í síðari heimsstyrjöldinni og á næstu árum eftir styrjöldina voru mikil ríkisafskipti af viðskiptum milli þjóða. Á þessu tímabili vann utanríkisþjónustan mikið starf í útflutnings- og markaðsmálum. Svo er einkum í þeim löndum þar sem ríkisfyrirtæki annast allan innflutning, svo sem í Sovétríkjunum. Einungis einn viðskiptafulltrúi starfar þó erlendis á vegum utanríkisþjónustunnar, þ. e. a. s. aðalræðismaðurinn í New York, sem er jafnframt viðskiptafulltrúi við sendiráðið í Washington. Þótt ekki séu viðskiptafulltrúar við fleiri sendiráð, annast þau þó að sjálfsgöðu margvíslega fyrirgreiðslu á sviði viðskiptamála og kynna landið erlendis, sem er mikilvægur þáttur markaðsleitar og útflutningsstarfsemi.

Samkvæmt lögum starfa fjölmargir aðilar að ýmsum sviðum útflutningsstarfsemi. Þar má nefna Fiskimálasjóð, Framleiðsluráð landbúnaðarins, Sölustofnun lagmetis, Útflutningsslánasjóð, Iðnrekstrarsjóð, Ríkisábyrgðasjóð, Tryggingadeild útflutningsslána, Útflutningsmiðstöð iðnaðarins og sjálfsagt fleiri. Þá er starfandi á vegum viðskiptaráðuneytisins sérstök vörusýningarnefnd.

Beinan útflutning og markaðsstarfsemi annast svo mörg samtök og einstaklingar. Sölumiðstöð hraðfrystihúsanna, SÍS, Sölusamband ísl. fiskframleiðenda, Skreiðarsamlagið og sildarútvegsnefnd eru í hópi þeirra grónustu og öflugustu þessara aðila, eins og kunnugt er.

Framtíðarskipan útflutningsmála.

Engum, sem þekkir til skipulags útflutningsmála í öðrum norrænum löndum, blandast hugur um að framangreint kerfi hér á landi þarfnast endurskoðunar. Í nágrannalöndum okkar annast auðvitað fjölmargir sjálfstæðir aðilar beinan útflutning og margvíslega markaðsstarfsemi. En í þessum löndum er samstarf milli þessara aðila í skipulegu formi á sviði almennrar kynningar á framleiðslu viðkomandi landa og opinber fyrirgreiðsla við útflutningsstarfsemi meiri en hér á landi og umfram allt skipulegri. Þetta sést glögg á stuttri lýsingu útflutningsmála á Norðurlöndum sem fylgir greinargerðinni sem fylgiskjal.

Íslenskar aðstæður í útflutningsmálum eru um margt sérstæðar, t. d. að því er varðar einhæfni útflutningsvöru og fjárhagslegt svigrúm útflytjenda. Þess vegna er auðvitað ekki skynsamlegt eða kleift að fara nákvæmlega sömu leið í endurskipulagningu og eflingu útflutningsstarfsemi hér á landi og gert er á Norðurlöndunum. Mikið má þó af þessum þjóðum læra innan þeirra takmarka sem hér er á bent, og því er lærdómsríkt að kynna sér fyrirkomulag útflutnings og markaðsstarfs í þessum löndum (Sjá fylgiskjal með greinargerðinni).

Á ráðstefnu, sem haldin var 10. apríl s. l., fjallaði Pétur Thorsteinsson sendiherra og fyrrv. ráðuneytisstjóri í utanríkisráðuneytinu um þátt utanríkisþjónustunnar í utanríkisviðskiptum. Í þessu erindi sínu, sem stuðst er mjög við í tillögugerð þessari og greinargerð, dró hann saman tillögur sínar um framtíðarskipan útflutningsstarfsemi hér á landi. Niðurstaða hans var sem hér segir:

„Þegar þau atriði eru höfð í huga, sem ég hef nefnt, held ég að það helsta, sem taka ætti til athugunar í sambandi við utanríkisþjónustuna og viðskiptamálin, sé þetta:

1. Athuga þarf vandlega hvort ekki væri rétt að sameina utanríkisráðuneytið og viðskiptaráðuneytið á sama stað. Nánari tengsl þessara ráðuneyta mundu m. a. skapa möguleika á meiri kynnum sendiráðsmanna af viðskiptamálum og meiri starfsemi sendiráðanna á viðskiptasviðinu.
2. Þó að ekki sé ástæða til að stofna af viðskiptaástandum fleiri sendiráð í bili, hvort sem þau yrðu undir stjórn sendiherra eða viðskiptafulltrúa, þá getur verið ástæða til að hafa við núverandi sendiráð okkar sérstaka viðskiptafulltrúa. Og ég held, eins og fyrir 10 árum, að við eigum að hafa slíka fulltrúa vestanhafs og í Evrópu. Við höfum nú viðskiptafulltrúa í Bandaríkjunum, þ. e. aðalræðismaður okkar í New York er jafnframt tilkynntur sem viðskiptafulltrúi við sendiráðið í Washington. En ég held, að áður en langt um líður ættum við að hafa annan viðskiptafulltrúa við sendiráð okkar í Brüssel, í höfuðborg Efnahagsbandalags Evrópu.
Hlutverk slíkra viðskiptafulltrúa er m. a. að auðvelda stofnun viðskiptasambanda, margvíslegar fyrirgreiðslur í sambandi við viðskipti, vörusýningar og ráðstefnuhöld og markaðsrannsóknir og skýrslugerð. En hafa verður í huga, að kaup og sölur geta fulltrúar þessir ekki annast. Það verða fyrirtækin sjálf að framkvæma.
3. Ég held að athuga ætti vandlega, hvort ekki ætti að setja á stofn á vegum útflutningsyfirdanna, hvort sem það yrði viðskiptaráðuneytið eða sameinað utanríkis- og viðskiptaráðuneyti, sérstaka viðskiptaskrifstofu, þ. e. upplýsingaskrifstofu fyrir útflutninginn, eins og ég talaði um áðan.
4. Mjög er athugandi að koma á fót útflutningsráði. Hér á ég ekki við sams konar stofnun og útflutningsráð Noregs, þ. e. sérstaka stofnun með eigin skrifstofum og útsendum viðskiptafulltrúum, heldur nefnd skipaða fulltrúum atvinnuveganna útflutningsyfirdum til ráðuneytis, sem kæmi saman reglulega og yrði kölluð til aukafundar þegar sérstaklega stendur á.“

Greinilegt er að hér eru settar fram skynsamlegar og hófsamar tillögur reynds manns á framangreindu sviði. Þær hafa þó enn ekki verið framkvæmdar, og er þessi tillaga m. a. flutt til þess að Alþingi láti málið til sín taka.

Við þessar tillögur Péturs Thorsteinssonar mætti bæta að mati flm., að viðskiptasendinefndir væri hægt að nota oftár en gert er í viðræðum við opinbera aðila í löndum með mikil ríkisafskipti, t. d. löndum í Afríku. Útflutningsráð, ef stofnað yrði, gæti gert tillögur um slíka starfsemi til viðskipta- og utanríkisráðuneytisins, en forusta og ríkisstjórnarstimpill á slíkri starfsemi er nauðsynlegur.

Enn fremur er rétt að leggja þunga áherslu á samstarf allra útflutningsaðila í skipulegu formi, hvort sem slíkt samstarf yrði nefnt útflutningsráð eða eitthvað annað. Einn mesti ókostur núverandi skipulags útflutningsstarfsemi er einmitt að enginn aðili er til í landinu sem kynnir almennt allar íslenskar útflutningsvörur og getur skipulagt alhliða kynningu — m. a. á sýningum erlendis — á Íslandi sem útflutningslandi, eins og allar vestrænar þjóðir — aðrar en íslendingar — gera. Á vegum slíks aðila er augljóslega hægara um vik að koma við starfsþjálfun fólks, sem í framtíðinni mun vinna að útflutningsstarfsemi, en á því er brýn hörf.

Rétt er að taka skýrt fram í þessu sambandi, að stofnun eins og Útflutningsmiðstöð iðnaðarins getur að sjálfsögðu ekki gegnt slíku alhliða hlutverki í útflutningsstarfsemi eins og hér um ræðir, þótt stofnsetning hennar hafi verið mikið framfaraspor á sínum tíma. Þessi stofnun annast ekki kynningu sjávarafurða, svo dæmi sé nefnt, og eykur því koma hennar og fleiri aðila, svo sem Sölustofnunar læmetis og útflutningssamtaka húsgagnaframleiðenda, á nauðsyn samstarfs allra útflytjenda og aðila sem annast markaðsstarfsemi fremur en hið gagnstæða.

Framvinda málsins.

Að formi til er þessi tillaga fólgin í því að fela ríkisstjórninni að láta endurskoða og efla útflutningsstarfsemi og áhersla lögð á ákveðna bætti þess máls. Eðlilegt virðist í framkvæmd, að ríkisstjórnin setji á laggirnar nefnd eða starfshón með háttföku utanríkis- og viðskiptaráðuneytis svo og aðila, sem nú annast útflutningsstarfsemi. Slík nefnd eða starfshónur ætti síðan að gera ákveðnar tillögur í þessum efnum, sem ríkisstjórnin kæmi síðan í framkvæmd.

Fvlgiskjal.

Stutt lýsing á tilhögun útflutningsstarfsemi á Norðurlöndum.

Noregur: Norges Eksportråd

Norges Eksportråd var stofnað árið 1945. Er það skipað fjörutíu og síð mönnum tilnefndum af aðilum vinnumarkaðarins og opinberum stofnunum. Fimmtán manna stjórn er í ráðinu og þrjár fastanefndir starfa á vegum þess (arbeidsutvalget, finansutvalget og kontrollkomite). Árið 1956 voru samþykkt lög í Noregi um eflingu útflutnings. Í þessum lögum er ákveðið, að starfsemi Norges Eksportråd sé fjármögnuð af Norges Eksportfond með því að útflutningsgjald (3/4%) sé lagt á allan norskan útflutning nema skip, hó ekki á útflutning að verðmæti minna en 13 hús. n. kr. Norges Eksportråd ber ábyrgð á rekstri síóðsins, en tekiur hans voru 1974 20.4 millí. n. kr. Starfsemi ráðsins fer fram í mörgum deildum og gefa heiti deildanna nokkra hugmynd um há yfirgripsmiklu og margþættu starfsemi, sem þar fer fram: Stabskontor for spesialoppgaver; Handelspolitisk kontor; Eksportjuridisk kontor; Norges utenrikshandel, sem annast fréttamiðlun innanlands; Avdeling for industriland, sem annast markaðsstarfsemi í Vestur-Evrópu, Bandaríkjunum og Kanada, þeirri deild er síðan skipt eftir vöruflokkum; Avdeling for stathandelsland,

sem sér um markaðsstarf í Austur-Evrópu og sósíalískum ríkjum Asíu, sú deild skiptist eftir markaðssvæðum; Avdeling for oversjøiske områder, þ. e. viðskipti við ríki í Afríku, Suður-Ameríku, Asíu og Ástralíu; Avdeling for markedsdata; Avdeling for toll og statistikk; Presseavdeling, sem sér um fréttamiðlun erlendis, útgáfu tímarita og bæklinga, auglýsingar o. fl.; Eksportørveiledning, sem felur m. a. í sér fræðslustarífsemi ýmiss konar og í tengslum við hana er Norges Eksportskole; Prosjektavdeling, sem m. a. sér um kynningar, þátttöku í vörusýningum og námskeiðum. Auk þess er stjórnunar- og rekstrardeild. Starfslið í Noregi er yfir 100 manns, en þar að auki eru skrifstofur ráðsins í 19 löndum víðs vegar um heiminn með um 60 starfsmenn. Starfsemin erlendis er oft í tengslum við sendiráð norðmanna á viðkomandi stöðum. Þá hefur ráðið sent menn út af örkinni, sem dvalið hafa 3—4 mánuði á ákveðnum mörkuðum og aflað upplýsinga um tækifæri og komið á viðskiptatengslum við norsk útflutningsfyrirtæki. Þá hefur Norges Eksportråd mikla og góða samvinnu við starfslið norsku utanríkisþjónustunnar heima og erlendis.

Heimildir: Norges Eksportråd (1974). Norges Eksportråd: Ársberetning 1975.

Svíþjóð: Sveriges Exportråd

Sveriges exportråd er rekið sameiginlega af sænska ríkinu og aðilum vinnu- markaðarins. Tók það til starfa 1972 og hefur nú að loknum þriggja ára aðlögunar- tíma hafið starfsemi af fullum krafti. Ýmsar stofnanir, sem fengust við skyld verk- efni, hafa sameinast ráðinu og samvinna við sænsku utanríkisþjónustuna verið mikið efld. Skipulag ráðsins er þannig, að stjórn er skipuð fulltrúum atvinnulífs- ins og opinberra stofnana. Nefnd, kjörin af fulltrúum fyrirtækja í smáíðnaði, er ráðgefandi fyrir stjórn og framkvæmdastjóra um málefni er varða smáíðnaðinn. Skrifstofa ráðsins skiptist í fjórar deildir: Deild, sem sér um framkvæmd einstakra verkefna, markaðsdeild, útflutningsdeild (exportteknisk) og rekstrardeild. Mikið samstarf er við viðskiptafulltrúa í sænskum sendiráðum, verslunarráð og ræðis- menn svía. Árið 1975 voru aðilar að samtökunum 1828. Hlutverk ráðsins er að efla og þróa sænskan útflutningsiðnað með margháttaðri aðstoð. Helstu verkefni eru ráðgjafa- og upplýsingaþjónusta, aðstoð við afmörkuð verkefni, mikið af þeim langtíma markaðsátök. Kostnaður við slík afmörkuð verkefni er greiddur af ríkinu og viðkomandi fyrirtækjum í sameiningu. Þá er fengist við mál eins og söluáætl- anir, markaðsspár, tollavandamál o. fl., o. fl. og unnið að lausn þeirra í samvinnu við fyrirtækin. Skipulagðar hafa verið söluferðir með hópa fyrirtækja á valda mark- aði. Ráðið annast útgáfu kynningarbæklinga og tímarita, skipulag ráðstefna og funda o. s. frv. Fulltrúar ráðsins hafa tekið þátt í undirbúningi samninga, svo sem við EFTA, EBE, GATT o. fl. Samstarf er við ýmsar stofnanir t. d. um lögfræðiaðstoð.

Heimild: Svensk export, nr. 5, 1975.

Danmörk: Eksportfremmerådet

Eksportfremmerådet var stofnað haustið 1975, eftir að viðræður höfðu farið fram milli aðila vinnu- markaðarins og ýmissa opinberra aðila um hvernig best yrðu nýttir þeir fjármunir hjá Danmarks Erhvervsfond (stofnaður 1965), sem ætlaðir eru til eflingar útflutningi. Með stofnun ráðsins var stefnt að því að sameina starfsemi, sem áður hafði verið á margra höndum, og nýta þannig betur þá þekkingu, sem fyrir hendi var. Viðskiptaráðuneytið skipaði tuttugu menn í ráðið, fulltrúa vinnu- markaðarins og ríkisins. Hlutverk ráðsins er að móta stefnu um fjárveitingar úr Erhvervsfonden. Ráðinu til aðstoðar er framkvæmdanefnd (Bevillingsudvalg), sem í eiga sæti sjö manns. Tekur hún til meðferðar og afgreiðir umsóknir um styrki úr sjóðnum. Fulltrúar atvinnulífsins eru í meiri hluta bæði í ráðinu og nefndinni. Fjögur samtök atvinnuveganna stofnuðu í tengslum við þessa starfsemi Erhvervens Eksportfremme Sekretariat, sem er sjálfseignarstofnun, en rekstur hennar styrktur

af viðskiptaráðuneytinu. Annast hún þjónustu við Eksportfremmeráðet og Bevillingsudvalget. Helstu verkefni eru ráðgjafarþjónusta ýmiss konar, skipulagning þátttöku í vörusýningum, kynningum og ráðstefnum, útgáfa kynningarbæklinga, kvikmynda o. s. frv. Einnig er unnið að skipulagningu útflutningsstarfsemi almennt. Við stofnun ráðsins voru lagðar niður ýmsar stofnanir, sem starfað höfðu að svipuðum málaflokkum.

Heimildir: Udenrigsministeriets tidskrift nr. 36, 26. sept. 1975. Industriráðet 1975—1976. Pressemeddelelse: Grosserer-societet, Håndverksráðet, Industriráðet, Landbrugsráðet, okt. 1975.

Finland: Finlands Utrikeshandelsförbund

Finlands utrikeshandelsförbund er stjórnað af fulltrúum finnska ríkisins og vinnumarkaðarins. Ráðið skipa þrjátíu og átta menn, en níu manna framkvæmdastjórn er í stofnuninni. Hlutverk UF er að stuðla að eflingu utanríkisverslunar finna, sérstaklega með aukningu útflutnings. Starfsemi er fjármögnuð í sameiningu af finnska ríkinu og aðilum vinnumarkaðarins og er markmiðið með henni:

- að afla, vinna úr og dreifa upplýsingum um erlenda markaði;
- að veita ráðgjafarþjónustu um utanríkisviðskipti;
- að annast framkvæmd verkefna, sem stuðla að auknum útflutningi;
- að kynna framleiðsluvörur finna erlendis.

Upplýsingamiðstöð (informationscentralen), sem hjá starfa um 75 manns, sér um fræðslu- og upplýsingastarfsemi. Reka þeir bókasafn, gefa út skrár yfir vörusýningar, skýrslur um utanríkisviðskipti finna, halda námskeið og kynningarfundir um margvísleg málefni. Þá sjá þeir um samhæfingarstarfsemi og þjónustu við fastanefndir ráðsins, sem vinna að útflutningsmálum. Upplýsingamiðstöðin starfar í fjórum deildum. Mikið samstarf er milli hennar og viðskiptafulltrúa í sendiráðum Finnlands. Miðstöðin annast framkvæmd ýmissa sérverkefna. Sem dæmi má nefna: að kynna sér möguleika og aðstæður á ákveðnum markaðssvæðum, efla áætlanagerð um útflutning, vera ráðgefandi um ráðstöfun ríkisframlags til eflingar útflutningi og gera tillögur um starfsemi UF. UF gefur út ýmis rit, sem dreift er bæði innanlands og utan. 735 fyrirtæki eiga aðild að samtökunum, sem voru endurskipulögð fyrir fáum árum með þátttöku ríkisins.

Heimild: Finlands utrikeshandelsförbund; Verksamhetsberättelse, 1975.